

❖ KỈ NIỆM 5 NĂM TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU TÔN GIÁO ❖

CHẶNG ĐƯỜNG ĐẦU TIÊN CỦA TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU TÔN GIÁO

ĐỖ QUANG HÙNG^(*)

Vào những ngày cuối tháng 8, đầu tháng 9 năm 1999, trong hệ thống các tạp chí khoa học chuyên ngành của Trung tâm Khoa học Xã hội và Nhân văn Quốc gia (KHXH & NVQG), nay là Viện Khoa học Xã hội Việt Nam xuất hiện số ra mắt của *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo* thuộc Viện Nghiên cứu Tôn giáo.

Số báo ra đời không ồn ào, nhưng trong sự ấm áp, khích lệ và quan tâm của các cấp lãnh đạo và đồng nghiệp. Trong lời ngỏ *Cùng bạn đọc* có câu: “Nội dung tạp chí nhằm giới thiệu những kết quả nghiên cứu của ngành khoa học về tôn giáo và các ngành có liên quan, vấn đề tôn giáo và những hình thức tôn giáo cụ thể từ thừa nguyên sơ của xã hội loài người, cũng như trong xã hội có giai cấp, được chuyển động và biến đổi rất đa dạng theo thời gian và không gian cho đến ngày nay”⁽¹⁾.

Lời ngỏ đầu tiên cũng nhấn mạnh rằng, *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo* luôn coi việc cung cấp những luận cứ khoa học cho việc xây dựng và hoàn thiện các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước về tôn giáo, một trong những vấn đề quan trọng hàng đầu trong chiến lược đại đoàn kết toàn dân tộc.

Giáo sư, Viện sĩ Nguyễn Duy Quý, Giám đốc Trung tâm KHXH & NVQG lúc đó trong *Lời chào mừng nhân dịp Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo ra số đầu tiên* đã nhấn mạnh: “*Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo* là diễn đàn chung của các nhà nghiên cứu khoa học về tôn giáo ở nước ta. Nó có nhiệm vụ phản ánh kịp thời những thành tựu lí luận và thực tiễn trong nghiên cứu và tổ chức ứng dụng các kết quả nghiên cứu khoa học về tôn giáo vào đời sống hiện thực”⁽²⁾.

Số ra mắt ấy có độ dày trung bình (76 trang), nhưng đã tạo ngay được hệ thống chuyên mục ổn định cho tới hôm nay, gồm: *Tôn giáo - Vấn đề lí luận và thực tiễn; Tôn giáo với Văn hoá dân tộc* (sau 3 số đầu đã đổi thành *Tôn giáo và Dân tộc*); *Tôn giáo ở nước ngoài; Thông tin; Giới thiệu sách; ...*

Bài đầu tiên, Tạp chí dành vị trí trang trọng cho văn bản *Bộ Chính trị ra chỉ thị về công tác tôn giáo trong tình hình mới*, quen gọi là *Chỉ thị 34*. Đây là văn bản quan trọng đầu tiên được công bố kể từ khi có *bước ngoặt đổi mới* về đường lối chính sách tôn giáo của Đảng Cộng sản Việt Nam cuối tháng 12/1990 với Nghị quyết 24 của Bộ Chính trị. Đồng thời, số báo cũng cho đăng *Nghị định số 26/1999/NĐ-CP* về các hoạt động tôn giáo mà Chính phủ vừa ban hành.

* GS.TS., Tổng Biên tập Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo.

¹ *Nghiên cứu Tôn giáo*. Số 1/1999, tr.5.

² *Nghiên cứu Tôn giáo*. Số 1/1999, tr.3.

Chuyên mục “Tôn giáo-Vấn đề lí luận và thực tiễn” của số báo có ngay những bài mà bạn đọc lúc ấy chờ đợi như: *Xung quanh vấn đề tôn giáo* của Đặng Nghiêm Vạn, *Vấn đề tôn giáo tín ngưỡng trong tư tưởng Hồ Chí Minh* của Đỗ Quang Hưng, *Vấn đề tôn giáo ở Việt Nam* của Trần Bạch Đằng. Trong chuyên mục “Tôn giáo với Văn hoá dân tộc” có những tác giả với các bài viết được chú ý như: Nguyễn Duy Hình với *Phật giáo Việt Nam: Hôm qua - hôm nay*; Nguyễn Hồng Dương với *Bước đường hội nhập văn hoá dân tộc của Công giáo Việt Nam*; Nguyễn Quốc Tuấn với *Về mối quan hệ giữa văn hoá dân tộc và tôn giáo ngoại sinh, v.v...*

Ngoài các tin tức về tôn giáo và công tác đào tạo trên đại học của Viện Nghiên cứu Tôn giáo, trong mục *Giới thiệu sách*, có bài giới thiệu cuốn *Sự kiện tôn giáo (Le fait religieux)*, một cuốn sách khá đồ sộ và rất nổi tiếng do J. Delumeau chủ biên. Bài viết tuy ngắn nhưng thu hút ngay sự chú ý của bạn đọc.

5 năm đã trôi qua, nhớ lại ngày ra mắt số đầu tiên, những người làm *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo* vẫn bồi hồi.

Đó không chỉ là nỗi niềm riêng của người Tổng Biên tập đầu tiên, GS. Đặng Nghiêm Vạn, cùng các cộng sự của ông trong Ban Biên tập và Toà soạn *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo*, mà còn là nỗi niềm chung của tập thể các nhà khoa học nhiều thế hệ của Viện Nghiên cứu Tôn giáo.

Cán bộ trong Toà soạn luôn nhớ câu nói của GS. Đặng Nghiêm Vạn: “Tờ báo như cái lỗ mũi để thở” cho công tác nghiên cứu và phục vụ xã hội của Viện. Ông đã nỗ lực nhiều cho những bước đi đầu tiên của *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo*.

Từ số 1 đến số 6, nghĩa là từ tháng 8/1999 đến tháng 12/2000, *Tạp chí* ra 3 tháng một kì, do GS. Đặng Nghiêm Vạn lãnh đạo. Trong 6 số báo đó, với sự tìm tòi, cải tiến nội dung và quan trọng hơn, đặt cơ sở cho việc xây dựng mạng lưới cộng tác viên của *Tạp chí*, diện mạo tờ báo ngày một rõ nét hơn. Lần lướt trên các trang *Tạp chí* bạn đọc thấy nhiều bài viết, bài dịch khá hay, bổ ích của các học giả như: Vũ Khiêu, Hà Văn Tấn, Nguyễn Văn Kiệm, Nguyễn Huệ Chi, Nguyễn Tài Thư, Mai Thanh Hải, Phan Văn Các, Phan Ngọc, Lương Ninh, Ngô Văn Doanh, Hoàng Giáp,... ở miền Bắc; các học giả ở miền Trung và miền Nam như: Minh Chi, Nguyễn Khắc Dương, Thiện Cẩm, Nguyễn Xuân Nghĩa, Trần Hồng Liên, Phan An, Phan Văn Dớp, Phan Lạc Tuyên, Mạc Đường, Trần Hữu Hợp, Văn Món, Phan Thuận An, Nguyễn Hữu Thông, Đinh Thị Xuân Trang, v.v...

Riêng các cán bộ khoa học trong Viện Nghiên cứu Tôn giáo, *Tạp chí* luôn quan tâm và có kế hoạch từng bước để giới thiệu các công trình nghiên cứu của họ: từ những người đã lâu năm trong nghề như: Nguyễn Đức Sự, Lê Trung Vũ, Nguyễn Văn Dũng, Nguyễn Mạnh Cường, Nguyễn Xuân Hùng, Nguyễn Kim Hiền, Trần Mạnh Đức, Nguyễn Thu Hằng, Đặng Thế Đại, Trần Nghĩa Phương, Vương Duy Quang, Phan Tường Vân đến các nhà nghiên cứu trẻ: Lê Tâm Đắc, Lê Đức Hạnh, Nguyễn Minh Ngọc, Lê Thị Thắm, Trần Anh Đào, Hoàng Văn Chung, Vũ Thu Hà, Nguyễn Bình, v.v...

Sau gần 2 năm hoạt động, với 6 số báo đầu tiên, có thể khẳng định, một trong những điều khích lệ cán bộ Toà soạn là *Tạp chí* đã có cộng tác viên, có bạn đọc và được bạn đọc quan tâm.

Số 6 (tức số 4/2000) đã đăng tải ý kiến nhận xét của một số độc giả, trong đó có ý kiến nhận xét của nhà nghiên cứu Nguyễn Đình Đầu, một cây bút Công giáo có tên tuổi ở thành phố Hồ Chí Minh: “Tôi thực tâm hân hoan chào mừng *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo* ra mắt số đầu tiên về tôn giáo. Đây là một tạp chí được mong đợi từ lâu. Một tạp chí chuyên về tôn giáo, đặc biệt về đoàn kết tôn giáo như một truyền thống của dân tộc ta luôn theo tinh thần “Bên cha cũng kính, bên mẹ cũng vái”⁽³⁾.

³ *Nghiên cứu Tôn giáo*. Số 4/2000, tr. 64.

Từ số 1/2001, GS.TS. Đỗ Quang Hưng được trao trách nhiệm làm Tổng Biên tập cho đến nay.

Sự thay đổi đầu tiên là, từ đầu năm 2001, *Tạp chí* tăng lên 2 tháng/ki (6 số/năm), với số lượng phát hành tăng một cách vững chắc qua thời gian với những địa chỉ ngày càng mở rộng. Lại nhớ rằng, khi *Tạp chí* mới ra đời, Toà soạn không tránh khỏi nỗi lo: nghề nghiên cứu tôn giáo ở Việt Nam còn non trẻ, người viết ít, liệu có “lưng vốn” mà đi đường xa, hay “quanh năm ăn đong”! Vả lại, viết và đăng bài về địa hạt này phải nói là “rất tế nhị và vô cùng nhạy cảm” từ mọi phía, liệu có thể kham nổi không!

Nhưng cùng với thời gian, *Tạp chí* đã có thể vui mừng thưa với bạn đọc yêu quý, tờ báo của chúng ta đã có “cửa ăn, cửa để” và đang suy nghĩ tới những bước phát triển dài hơi hơn.

Điều quyết định kết quả này của *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo* là nhờ mạng lưới cộng tác viên ngày càng được mở rộng. Đến nay, từ các học giả Pháp thân thiết với Viện như: G. Condominas, C. Langlois, J.P. Willaime, Y. Lambert, F. Champion, L. Quách Thanh Tâm, Trần Văn Toàn, Nelly Krowolski,... đến các nhà nghiên cứu Trung Quốc như: Phùng Đạt Văn, Thang Khai Kiến, Trác Tân Bình, Đới Khang Sinh, Chu Nhiếp Phiên, Trương Hiến,... cùng nhiều nhà khoa học ở các quốc gia khác như L.N. Mitrokhin, Nikulin N.I (Liên bang Nga); Peter C. Phan, Jamal J. Elias (Mỹ); Sergio Vuscovis Rojo (Chi Lê); Hirochika Nakamaki (Nhật Bản), v.v...

Toà soạn muốn được tri ân sự quan tâm gửi bài, góp ý thường xuyên của nhiều vị chức sắc, các nhà nghiên cứu tên tuổi trong giáo hội các tôn giáo như: Hoà thượng Thích Thanh Tứ, Hoà thượng Thích Hiến Pháp, Hoà thượng Thích Như Niệm, nhà Phật học Minh Chi, Thượng toạ Thích Đồng Bổn, Thượng toạ Thích Chơn Thiện, Thượng toạ Thích Gia Quang,... (Phật giáo); nhà nghiên cứu Nguyễn Đình Đầu, Linh mục Thiện Cẩm, Linh mục Trần Tam Tĩnh (bút danh Vinh Sơn), nhà nghiên cứu Nguyễn Nghị, nhà nghiên cứu Huy Thông,... (Công giáo); nhà nghiên cứu Lê Anh Dũng (đạo Cao Đài), Phú Văn Hãn (đạo Islam), v.v...

Chúng tôi đặc biệt cảm kích trước sự quan tâm và gửi bài cho *Tạp chí* của các đồng chí làm công tác quản lý tôn giáo của Chính phủ và công tác dân vận của Đảng như: Lê Quang Vịnh, Ngô Yên Thi, Lê Nhảm, Bùi Đức Luận, Đặng Tài Tính (Ban Tôn giáo Chính phủ); Trịnh Xuân Giới, Tô Minh Đức (Ban Dân vận Trung ương); Trần Công, Hà Ngọc Thọ (Ủy ban Đoàn kết Công giáo Việt Nam), v.v... Các cán bộ làm công tác giảng dạy thuộc Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh và các trường đại học cũng dần trở nên thân thiết với *Tạp chí* như: Nguyễn Đức Lữ, Hà Thúc Minh, Ngô Hữu Thảo, Hồ Trọng Hoài, Nguyễn Thị Nga, Lê Hữu Tuấn, Nguyễn Hải Kế, Lương Thị Thoa, Nguyễn Quang Hưng, v.v...

Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo cũng tri ân với những cây bút của các “tạp chí hàng xóm” trong đại gia đình Viện Khoa học Xã hội Việt Nam như: Phạm Đức Dương, Cao Xuân Phổ, Ngô Đức Thịnh, Phan Đăng Nhật, Đặng Hữu Toàn, Nguyễn Hùng Hậu, Vũ Văn Viên, Nguyễn Tá Nhí, Nguyễn Quang Hồng, Mai Hồng, Chương Thâu, Hoàng Thị Thơ, Phạm Thị Vinh, Đinh Khắc Thuần, cùng rất nhiều đồng nghiệp khác mà chúng tôi không thể kể hết.

Trong những năm gần đây, *Tạp chí* rất coi trọng việc giới thiệu các bài viết có tính lí luận cập nhật về tôn giáo học, về các xu hướng trong đời sống tôn giáo quốc tế và khu vực, về “hiện tượng tôn giáo mới” và các vấn đề tôn giáo – dân tộc trong xung đột quốc tế hiện nay,... Các bài viết thuộc chủ đề này luôn được nhiều bạn đọc quan tâm. Mảng triết học tôn giáo tuy chưa nhiều nhưng cũng đã có một số bài viết được bạn đọc chú ý. Cũng như mảng triết học tôn giáo, mảng xã hội học tôn giáo bắt đầu có những bài viết đề cập tới nhưng chủ yếu mới chỉ dừng lại ở xã hội học tôn giáo

phương Tây. Tôn giáo ở nước ngoài là chuyên mục được duy trì thường xuyên nhằm giới thiệu đời sống tôn giáo và nghiên cứu tôn giáo ở các nước trên thế giới với bạn đọc Việt Nam.

Nhằm giúp bạn đọc có tài liệu tham khảo về sự đổi mới chính sách tôn giáo của Đảng Cộng sản Trung Quốc hiện nay, Toà soạn đã từng bước giới thiệu một số bài của các học giả Trung Quốc. Và ngay lập tức, các bài này đã được sự phản hồi tích cực từ phía bạn đọc nước ta.

Nghiên cứu tôn giáo ở bất cứ nước nào cũng thường bắt đầu từ nghiên cứu “tôn giáo số nhiều” (les religions), nghĩa là nghiên cứu chính bản thân các tôn giáo. Rất mừng là đến nay, qua 5 năm hoạt động, dần dần đã có thể “gọi tên” từng nhóm nhà khoa học chuyên về từng tôn giáo như: Phật giáo, Công giáo, Tin Lành, Hồi giáo, Cao Đài, Phật giáo Hoà Hảo, tôn giáo tín ngưỡng các dân tộc thiểu số, các tôn giáo ở nước ngoài, v.v... Bạn đọc có thể tham khảo tên và bài viết của họ qua tổng mục lục *Tạp chí 1999 – 2003* đăng trong số này.

Một trong những chủ trương của *Tạp chí* là, ra những số có tính chất chuyên đề trên cơ sở những kết quả nghiên cứu của Viện Nghiên cứu Tôn giáo và nhu cầu thực tiễn của đất nước. Toà soạn đã bước đầu thực hiện được việc này.

Số đầu tiên với chủ đề *Hiện tượng tôn giáo mới* (số 5/2001), phản ánh kết quả cuộc hội thảo cùng tên do Viện Nghiên cứu Tôn giáo tổ chức tại Hà Nội vào tháng 5/2001. Số báo đã đăng tải những bài viết chọn lọc phản ánh những vấn đề lí luận và thực tiễn của cái gọi là hiện tượng “đạo lạ” trên thế giới và ở nước ta, được đông đảo bạn đọc chú ý vì tính lí luận mới mẻ và những gợi mở trong kinh nghiệm ứng xử với loại “tôn giáo đặc biệt” này.

Trong bối cảnh Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam chuẩn bị Hội nghị Trung ương VII (Khoá IX), Viện Nghiên cứu Tôn giáo đã mở cuộc Hội thảo khoa học *Quan hệ giữa Nhà nước và Giáo hội*, tại Hà Nội ngày 22/5/2002, thu hút đông đảo các nhà nghiên cứu và quản lí tôn giáo ở Trung ương và Hà Nội. Nhân dịp này, *Tạp chí* ra số chuyên đề thứ hai với chủ đề trên (số 5/2002). Những bài viết trên số tạp chí này được nhiều cơ quan, bạn đọc chú ý vì tính thực tiễn của vấn đề.

Cuối năm 2002, nhân các sự kiện tôn giáo quan trọng như: Đại hội V Giáo hội Phật giáo Việt Nam, Đại hội IV Ủy ban Đoàn kết Công giáo Việt Nam, *Tạp chí* đã kịp thời ra số chuyên đề *Tôn giáo và Dân tộc* (số 6/2002). Đây là một chủ đề quen thuộc trong nghiên cứu tôn giáo ở nước ta, nhưng trong bối cảnh mới, với những chiều kích mới, số báo này đã thu hút được sự chú ý của bạn đọc, đặc biệt là tín đồ các tôn giáo. Đối với từng tôn giáo cụ thể, từng bước *Tạp chí* đã ra các số chuyên đề. Số chuyên đề đầu tiên thuộc loại này viết về *Phật giáo Khmer Nam Bộ* (Số 5/2003). Ngay sau khi xuất bản, từng số tạp chí đã được chuyển tới các đại biểu tham dự Hội thảo *Xây dựng đời sống văn hoá vùng dân tộc Khmer Nam Bộ* được tổ chức nhân *Những ngày văn hoá Khmer Nam Bộ* tại Hà Nội – 2003. Tiếp theo, số 6/2003, *Tạp chí* ra số chuyên đề *Tôn giáo, tín ngưỡng của người Chăm*.

Là một tạp chí chuyên ngành, *Nghiên cứu Tôn giáo* trước hết phải chăm lo đến những vấn đề nghiên cứu cơ bản. Tuy vậy, tình hình thời sự tôn giáo, nhiệm vụ đấu tranh tư tưởng liên quan đến các vấn đề dân tộc, tôn giáo mà những năm gần đây các thế lực thù địch thường lợi dụng: từ chủ nghĩa giải lãnh thổ, chủ nghĩa li khai, xung đột tôn giáo và sắc tộc, đến vấn đề “tự do tôn giáo và nhân quyền” luôn được *Tạp chí* quan tâm. Một trong những bài viết được dư luận báo chí tán đồng, Ban Tư tưởng và Văn hoá Trung ương đánh giá tốt là bài *Cách mạng và Tôn giáo* (Số 4/2003).

Trong dịp kỉ niệm 5 năm *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo* ra số đầu tiên, một tập sách dày dặn tuyển chọn một số bài tạp chí tương đối tiêu biểu, với nhan đề “Tôn giáo và tôn giáo ở Việt Nam”,

do Nxb Chính trị Quốc gia ấn hành, hi vọng sẽ đến tay độc giả như một thành quả hoạt động hiệu quả của *Tạp chí* trong chặng đường đầu tiên này.

Với những kết quả như trên, *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo* đã và đang nghĩ đến những số chuyên đề sâu hơn cho từng “môn chuyên ngành” của tôn giáo học như xã hội học tôn giáo, tâm lí học tôn giáo, luật pháp tôn giáo, lịch sử tôn giáo, v.v...

Nghề làm báo ở nước ta đã có ngót 140 năm. Nghề làm tạp chí, nhất là tạp chí chuyên ngành bắt đầu từ trong Chiến tranh thế giới I. Các tờ tạp chí nghiên cứu khoa học xã hội tiêu biểu ở nước ta như: *Tạp chí Văn Sử Địa*, *Tạp chí Văn học*, *Tạp chí Nghiên cứu Lịch sử*, *Tạp chí Triết học*, v.v... đã ra đời được khoảng 40 – 50 năm. Người làm *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo* ý thức rõ điều này để luôn luôn học hỏi và vươn tới. Cán bộ Tòa soạn, dù ở cương vị nào, dù công tác ở đâu đều có ý thức “năng nhặt chặt bị”, sẵn đón từng bài viết, mở rộng mạng lưới cộng tác viên và bạn đọc.

Để có được những kết quả như ngày hôm nay, nhiều năm qua, cửa phòng Tòa soạn luôn rộng mở và ánh đèn làm việc luôn sáng tới cuối chiều. Từ lãnh đạo *Tạp chí* đến nhân viên các bộ phận chuyên môn: biên tập, trị sự, kĩ thuật, phát hành luôn cố gắng hết sức mình với mong muốn chất lượng khoa học của *Tạp chí* ngày một nâng cao, khắc phục tối đa những lỗi kĩ thuật, đảm bảo để các số báo đến tay bạn đọc nhanh nhất, đều nhất và số lượng phát hành ngày một nhiều hơn. Tất cả những việc làm trên đây chỉ vì mục đích *Tạp chí không muốn phụ lòng bạn đọc và các cộng tác viên yêu quý của mình*.

Nhân dịp này, *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo* xin được bày tỏ lời cảm ơn chân thành tới tất cả cộng tác viên và bạn đọc gần xa, trong nước cũng như ngoài nước, tín đồ các tôn giáo cũng như các bạn đọc ngoài tôn giáo luôn luôn có sự quan tâm và những đóng góp tích cực, chân tình cho *Tạp chí* trong những năm qua.

Chặng đường đầu tiên của *Tạp chí* đã qua đi nhưng nó lại đồng nghĩa với sự mở ra một chặng đường mới hứa hẹn những kết quả to lớn hơn. Cùng với các bạn đọc và cộng tác viên, *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo* luôn tin tưởng như thế!
